

da jih je lepo viditi; se vé, da ne morejo vimena zgubiti, ker ga več nimajo.

Teleta se pa tega ravnanja s soljo tako-le privadijo:

Kmali po rojstvu, in koj že prvi in drugi dan, se teletu nekatere zerna soli na gobček posujejo, ktere teliček prav rad políže. To delo se večkrat ponavlja. Potem se mu dá v nizke jasli nekoliko drobnega sladkega sená, ki se s soljo potrese.

Ravno tako se mu postavi golida z vodo, ki se nekoliko osolí. Ob enem se poskusi tudi z drugo osoljeno pičo. Najpripravniši zato je poparjen oves, kteri je veliko mečji od družega žita. Ta poparek se pomeša z ovsenim zdrobom, ki se je skoz kako sito presejal, da debeliši drobci in stročje v golido ne pridejo, in da se le goli močnati deli dobijo; to se nekoliko tudi osolí.

Teleta pridejo rade h golidi ali jaslam, ližejo od začetka napravljeno mešanico prav po malem, se je pa kmali poprimejo in jo začnejo jesti, se vé da od začetka le po malem in le igraje; toda kmali jo začno z veseljem jesti.

Tukaj je še opomniti, da se jim daje spervega čiste kuhinske soli; pozneje se zná pa tudi slabeja sol, čeravno ni tako okusna, zato jemati, ker so se teleta soli že bolj privadile.

Domač zdravnik.

(Gotov pripomoček zoper opeklino). Nedavno sem si zeló opeknel nogo na podplatu, nisem pa vedil, kaj bi rabil zoper opeklino. Kar se čez malo časa spomnim na pripomoček, ktereга so „Novice“ nasvetovale pred nekaj leti. Vzajem, kakor so one priporočile, mjila (žajfe), namažem onožnike (Schuhfetzen) ž njim in si ovijem opečeno nogo, na kojoj se nisem skor čisto nič opreti mogel zbog hudih bolečin. Sperva me je peklo še bolj memo prej, pa kmalo je jelo pečenje pojematí, in v dveh dneh mi je bila noga zdrava. V teh dveh dneh pa nisem več kot trikrat namazal onožnikov z mjilom. — Naj se posluži tudi kdo drug tega pripomočka, kadar se opeče, in vidil bo, da mu ne bo brez uspeha. — Hvala vam „Novice“ za vaš nasvêt!

Lo. P-ški.

Idrija, sloveče rudarsko mesto na Kranjskem. *)

Iderska stran je dolgo neznana stala; tudi v starih listinah se od tiste ne nahaja posebnega sledú. Samo toliko je gotovo, da ta kraj tudi v prejšnjih časih ni bil brez ljudi, ker so se nahajale posamesne kmetije, in da je cerkev Matere Božje, ki se imenuje pri fari v spodnji Idrii, precej davno, saj pred kakimi 500 leti na ondašnjem mestu že bila. Kar pa so bogate jame živosreberne rude ondi znajdene, je ta kraj po vsem svetu sloveč.

Idersko mesto stoji v globoki dolini, kot v kotlu, na zahodni strani julskih planin, 1053 čevljev nad morjem. Skozi dolino teče od juga proti severju reka Idrica, ki se ondi združi z Nikovo; svet je le za Idrico proti goriški strani bolj odpert, dasiravno je struga zlo ozka; druge strani so z visokimi hribi zaperte, proti severju so Kobalove planine z Rožnim hribcom, proti izhodu sv. Magdalene gora, proti jugozahodu pa Strug z Gladkoskalo in Tičnico. Ceste in iderske doline gredó le čez visoke gorske sedla; čez Govejek proti Loki, čez Dole proti Verhniki, čez Godovič proti Logatcu, in čez Černiverh proti Vipavi; proti goriški strani ni nobene prave ceste.

Veči del iderskega mesta je na levem bregu Idrice sozidan, po oboji strani potoka Nikove. Najbolj očitno stoji grad, na čelu malega griča proti zahodu, prostorno na štiri vogle zidan in s stolpi zaterjen; nižje, nekako v sredi

mesta, na odpertem tergu se kaže farna cerkev sv. Barbare in sv. Ahacija, po italijanski šegi izdelana, in z lepimi altariji olepšana. Od farne cerkve proti gradu je sv. Janeza kapelica, od tiste v stran pod hribom sv. Trojice cerkev, visoko nad tisto na Rožnem hribcu pa sv. Antona cerkev; zunaj mesta, na desnem bregu Idrice je pokopališče s kapelico sv. Križa.

Rudarske poslopja se vidijo bolj ob kraji mesta proti jugu in izhodu. Poglavitni vhod v rudne jame je pri začetku rova ali štolne sv. Antona, naravnost proti jugu od farne cerkve; ondi se v posebni hiši rudarji zbirajo za delo. Drugi vhodi so pri peterih predihih ali šahtah, namreč pri šahti sv. Barbare in sv. Terezije, dalje pri Jožefovi in Franciškovi šahti, najdalje pa pri Ferdinandovi šahti pod sv. Magdalene goro; pri teh predihih se deloma ruda v tunjah iz jam vzdiguje, deloma jo voda z mašinami spod zemlje vleče. Blizo šahte sv. Terezije je puharija za rudo, pod mestom pa so na levem bregu Idrice stare pečnice ali žgavnice za rudo, na desnem bregu pa so nove pečnice in fabrika za cinober.

Bogata živosreberna ruda ima svoje ležišče večidel na južni strani mesta pod Tičnico; vložna je med ilovnatim škerlovjem, ki ga verhi siv apnenik in temnoten peščenik pokriva, v dnu pa sivotemen apnenik podslanja. Živo srebro se nahaja za 30 sežnjev pod zemljo, in sega do 140 sežnjev v globočino; vgnjeteno je večidel v ilovnato škerlovje, deloma pa tudi v apnenikov drobir z žveplom vred; po takem je ruda sivkasta, rudečkasta in rijavkasta v drobnih in debelih kosih, in le po redkem se živo srebro kaže v kapljah.

Da se ta ruda dobí iz zemlje, se delajo jame navpik v globočino, to so predihi ali šahte; druge jame se predirajo više in niže navprek v zemljo, to so rovi ali štolne; iz teh se na vsako stran dalje koplje v rudno ležišče. Veči oddelki tacih rudnih jam, ki se poredoma ločijo od verha v globočino, se imenujejo polja.

Vse iderske rudne jame se zdaj razprostirajo za 800 sežnjev na dolgo, za 300 sežnjev na široko, in za 145 sežnjev na globoko. Štolna sv. Antona se odpira 1074 čevljev nad morjem, 18 čevljev više od mosta, ki je čez Idrico narejen. Šahta sv. Barbare je 122 sežnjev globoka, sv. Terezije 128, cesar Franciškova 145, Jožefova 123 in Ferdinandova 52 sežnjev. V globočini se razloči enajstero polje; polje sv. Ahacija je 33 sežnjev globoko, sv. Florijana 49, srednje 62, glavno 74, nadvojvodovo 82, vodno 91, Hauptmanovo 103, Karolovo 110, sv. Barbare 120 in Franciškovo 142 sežnjev. Šahte so vse z lesom okovarjene; rovi so iz perva tudi z lesom podslonjeni, poglavitne štolne pa so zdaj vse v jajčasto okrogli podobi podzidane.

Iderska živosreberna ruda je bila znajdena leta 1490; tako spričujejo novi dokazi, drugač se je terdilo za leto 1497. Kakor se sploh pripoveduje, je neki kmet novo leseno posodo postavil pod studenec, ki je izviral pod sv. Antona hribcom, ondi kjer je zdaj cerkev sv. Trojice; zjutraj pa ta kmet najde neko svitlo tekočo stvar v posodi na dnu. Ker te stvari ne pozná, jo nese v Škofjo Loko srebarju kazat, pa ne pové, kje da jo je dobil. Vesel zvediti, da je drago rudo našel, se verne nazaj proti domu; na poti pa ga neki vojak, ki je bil bolj razumen; izpraša za njegovo skrivnost. Ta vojak je bil Andrej Perger, z nemškim primkom Katzanderle zvan, doma iz Grebinja na Koroškem. Tisti je spravil prvo rudarsko društvo skupaj, ki je začelo živo srebro dalje iskati.

Prvi rudarji so začeli svoje delo ondi, kjer se je bilo prvo živo srebro našlo, pod rožnim hribcom; pa kmalo je tukaj dobiček pošel, tedaj so se obrnili na južno stran, in so jeli rov predirati, ki se še kliče sv. Antona štolna. Ker pa so za te rudarje stroški pretežki bili, so jame prodali drugemu društvu, pri katerem so bili krajnski, koroški in solnograški deležniki; Valentin Kutler, ki je bil iz Sol-

*) Iz novega gospod Hicingerjevega „Domačega koledarja“ za pokušjo. Vred.

nograda domá, je pa vodil delo. Ti rudarji so več časa poskušali z rovi predreti navprek v zemljo, pa brez pospeha; tedaj so začeli kopati navpik v globočino, pa tudi tukaj več let ni nič prida kazalo, da je terdo šlo za stroške in delavce. V zadnje v god sv. Ahacija, 22. junija leta 1508, se zgodi, da se sreča jasno pokaže; rudarji so prišli do sreberne rude, ter so privreli z glasnim kričem iz jame, ter veseli klicali: Oj srečo! oj srečo! Za hvalnega spomina voljo so se nove jame imenovale sv. Ahacija šahta in sv. Ahacija štolna, in rudarsko društvo se je jelo klicati rudarstvo sv. Ahacija; tudi se za tega voljo vsako leto obhaja slovesna procesija v sv. Ahacija dan, ravno tako, kakor sploh v god sv. Telesa. Sv. Ahacija šahta je bila od sv. Antona štolne čez vodo proti cerkvi sv. Barbare, in je zdaj zasuta.

Po tako srečni prigodbi so si rudarji pri cesarji Maksimilijanu I. sprosil posebnih pravic; cesar je pa tudi sam sebi prihranil delež pri jamah. Sicer so leta 1590 Benečani o vojski s cesarjem priderli do Idrije, ter so se rudarije polastili; pa so bili kmalo pregnani, in cesar je dalje skerbela za pospeh bogate rudarije. Odperla se je še druga šahta, imenovana sv. Katarine šahta, in cesar je pravice pri tisti prepustil tretjemu rudarskemu društvu, ki se je tudi po sv. Katarini klicalo. Pri tem društvu so se vdeležili mnogi imenitni krajski in koroški gospodje, in delo se je dalje gnalo na globoko in široko.

Po takem se je v iderski dolini, ki je bila poprej toliko samotna, vse živo gibalo; naselili so se rudarji in delavci iz bližave in daljave, Slovenci in še bolj Nemci; kmalo je nastalo mesto, ki se je za razločka voljo memo spodnje Idrije klicalo nemška Idrija; zidal se je grad, postavila se je tudi cerkev sv. Trojice, in leta 1522 je bil vpeljan prvi duhovni pastir za rudarje, Jernej Singer po imenu. Rudne jame so pa tudi dajale tako bogat pridobek, da se je na leto izdelalo po 2000 centov živega srebra in po 500 centov cinobra; in to sicer, ker niso znali rude tako na tanko ločiti in prati, ne tako varčno žgati, kakor poslednje čase.

Sicer pa se rudarjem dalje vendar ni sama sreča kazala. Zgodilo se je leta 1525, če ne še poprej, da se je ob hudem potresu velik del skalovja od Kobalovih planin odtergal, ter je reko med gornjo in spodnjo Idrijo zajezil; voda je po takem silno zrastle, tako da je segla v mesto h kapelici sv. Janeza, in zalila vse rudne jame; veliko ljudi je prihitelo pomagat, dokler si voda zopet ni nove struge prekopala. Leta 1532 je bilo zopet, da so se jame ondi, kjer je bila najbogatejša ruda, uderle, in da je zasip pokopal 70 delavcov; zatoraj so tisti kraj dolgo imenovali mertvaško jamo. Tudi voda je rudarjem v globočini napotje delala, ker se je iz podzemeljskih virov skupaj zbirala, ter jame 10 do 24 sežnjev globoko polnila; sicer so bile umetne mašine napravljene, da so vodo kalale, pa vendar je tiste niso mogle vselej zmagati. V poslednje tudi kupčija z živim srebrom ni šla vedno po godu; v začetku je bila cena za cent srebra ali cinobra celó nizka, le po 20 gold.; po tem je prišla na 30, 50, celó na 70 gold.; pa večkrat ni bilo kupcov za blago, večkrat so po prodaji nastopile zgube. Tudi nepokojni časi, vojske s Francozi in s Turki, so delali nadlego; dajati je bilo treba denarjev za davke, in delavcov med vojake. Po takem ni dobro stalo za rudarje, močno so se zadolžili.

Nadvojvoda Karol, ki je leta 1564 po cesarju Ferdinandu podedoval Štajarsko, Koroško in Krajsko s Primorjem, je vedil dragoto iderske rudarije ceniti; zatoraj je tisto leto 1580 popolnoma prevzel v svoje roke, ter deležnike odplačal. Izročil pa je vodstvo vse rudarije lastnemu oskerbniku; prvi leta 1580 je bil France Kisel.

Kar je rudnik popolnoma prišel v posest vladarstva, se je veliko zgodilo za zboljšanje vodbe in rudarskega dela. Dana je bila rudarska postava, in odločena gorska urednija.

Kopanje v jami se je preravnalo, nova šahta sv. Barbare se je leta 1596 odperla, drugi novi predori na globoko in široko so se naredili; ločenje, puhanje in izpiranje sreberne rude se je bolje ravnalo, tudi drugačne, bolj služne pečnice z železnimi verci za žganje odbrane rude so se napravile. Po takem se je pridobek živega srebra zopet pomnožil, pa tudi cena tistega se je povzdignila in zraven prodaja razširila. Blago je šlo deloma na Benetke, deloma na Nemčijo, in celó do Nizkozemlje; pa narejanje cinobra se je sčasoma opustilo. Vlada je tudi skerbela za boljši obstanek rudarjev, zastran plače, živeža, zdravja, poduka, in tudi zastran ohranitve katoliške vere v dneh verskih preuredb; sv. Barbare cerkev je bila leta 1628 vstavljena, ona sv. Antona pa leta 1678. (Konec prih.)

Naše slovstvo.

Domači koledar slovenski za navadno leto 1862. Spisal P. Hicinger, dekan postojnski. S podobo iderskega mesta. V Ljubljani založil J. Giontini.

Sedmi tečaj! beremo na licu domačega koledarja za leto 1862. To je že samo po sebi dosti očitno znamenje, kako se je priljubil koledar ta našim Slovencom. Pa je res tudi vreden, da ga radi imajo, ker je za sto in sto stvari, ki jih človek vsaki dan potrebuje, zanesljiv svetovavec. Letošnji tečaj obsega zraven vseh teh reči spet prav zanimive nove sestavke o snovi nebesnih telés, o starih indijanskih mestih in stavbah, o Moskvi in Petrogradu, o Celjovcu, o Idrii, o zgodovini staro- in novoslovenskega slovstva; pridjano je tudi nekoliko izgledov za manje opravilne spise itd. In tako bo lepo obdarovan romal „domači slovenski koledar“ spet po vsi slovenski zemlji, gotovo povsod prijazno sprejemljan. Mi pa mu kot svojemu staremu prijatlu voščimo srečno pot!

Glasonoša. Pred nami je že 7 brojev tega lista, ki izhaja v Karlovcu in smo ga omenili že v 44. našem listu. Kar je v burnih, Minervi in njenim plodom malo priležnih časih mogoče v listu, ki mu politika ni glavni namen, to se podaja bravcom v teh brojih: pesmi, sestavki o rodoljubju, o razvitku književnosti, posebno o razmerju serbske in hervaške ali bolj skupno rečeno štokavske literature, o načinu pisave hervaške. V podlistku je novela historična iz časa Mohačke bitke. Zraven nahaja se množina kratkočasnic in zastavic. Jezik je gladek, in za nas Slovence lahko razumljiv; tedaj ga iznova priporočamo serčno in živo tudi mlajšim našim bravcom. — Vsak mesec dodaja se doklada „Slovo i slika“, da nam prinaša posebno kritike o jugoslovenskih kujigah in umotvorih. Takega lista nam je res ker vavo treba, ker dosedanje dela redko so kritike nahajale, pa to vse raztepeno po raznih listih; trebalo bi, da se pri tem listu udeležé tudi Slovenci, ker po takem bi nam morebiti sčasoma ta list pomagal saj nekoliko, da dosežemo ono vzajemnost med ostalimi Jugoslaveni in Slovenci, brez ktere nam ni nikakošne, še ne najslabeje prihodnosti. Druga brezplačna doklada je „obće koristni poslovni list“, ki obsega oglase tergovske in obertnijske, česar tudi živo potrebujemo, ker razun tega štokavci takega lista nimajo. — Za nas Slovence prav važen je glavni list, pa tudi „Slovo i slika.“ Priporočamo ga kakor tudi živo priporočamo verli „Naše gore list“ vsem našim rodoljubom, kateri že znajo ali pa želé bliže se soznaniti z jezičnimi in ostalimi zadevami naših bratov jugoslovenskih.

Gospod Andr. Einspielerjeve „Stimmen aus Innerösterreich.“ V. zvezek.

Ravno tako dobro kot prejšni zvezki se nam dopada tudi ta najnovejši 5. zvezek. Nekak čverst duh, ki bravcu dobro dé, veje v vseh spisih, in če tudi ni od konca do kraja vse izvirno, so vendar citati, če tudi dalji, iz družih

Če se podbrazdnica med brazdo pomeša, se brazda sicer pomnoži v debelosti, notranja moč za rastlinsko rast pa se precej zmanjša.

Če je pa brazda polna rodovitnih drobcov in pervin, ki so za rastlinsko rast prehude, takrat bi bilo na vsako plat koristno, da se brazda s podbrazdnico (spodnjo zemljo) pomeša. Al to se le malokdaj nahaja.

Idrija, sloveče rudarsko mesto na Kranjskem.

(Konec.)

V dneh cesarice Marije Terezije se je še več zgodilo za povzdigo iderske rudarije. Viša gorska urednija se je pričela leta 1747; prvi prednik in svetovavec je bil Anton Hauptman; lastna fara, ločena od spodnje Idrije, je bila utemeljena leta 1752, in prvi farnik je bil Jakob Bajec; glavna šola je bila napravljena leta 1777. Kopanje sreberne rude se je po novih naredbah pospešilo; šahta sv. Ahacija se je opustila, in nova sv. Terezije leta 1748 izdelala; novi rovi so se v globočini prederli, poglavitne štolne so se začele podzidovati, in za 100 sežnjev globoko so se našle cele lege posebno bogate rude. Po takem je bilo v dneh cesarja Jožefa II. mogoče toliko dobre rude dobiti, da se je od leta 1785 do 1795 vsako leto po 10.000 centov živega srebra smelo na Španjsko prodati. Da se je zamoglo pa toliko rude iz jam dobiti, se je leta 1786 pričela odpirati Jožefova šahta, in leta 1796 Franciskova šahta. Da se je vsa ta ruda zamogla prežgati, so se leta 1787 naredile drugačne pečnice; v velicah pečah se ruda žge, in sreberni par se po več hramih prehaja, dokler se ne ohladi, in v kapljah na tla ne spada. Takrat je iderska rudarija dajala velik dobiček, ker je cena živega srebra došla na 170 gold.; razun tega se je leta 1781 zopet začel cinober narejati, ki je zmes iz živega srebra in žvepla.

Čas francozke vojske je tudi za Idrijo prinesel velike zgube. Leta 1797 so Francozi v naglem napadu vzeli 15.912 centov živega srebra; leta 1809 pa so s krajsko deželo vred tudi idersko rudarijo dobili v posest, ter so do leta 1813 vsako leto po 12.000 centov živega srebra vunkaj spravili, tako da je bolj bogata ruda jela pohajati, in cena živega srebra zlo nizko, na 75 gold. pri centu prišla. Zatega voljo se od leta 1814, kar je rudarija zopet v avstrijski posesti, vse bolj previdno s pridobovanjem živega srebra ravna. Med tem pa so tudi druge nesreče prišle nad rudne jame, ki so se pa vendar z umetnostjo dale poravnati. Leta 1803 se je globoko v rudniku vžgalo, nevarnost je bila, da bi se bilo vse delo končalo; z vodo so tedaj jama napolnili, in ogenj zadušili. Leta 1837 je močen izvirek v dnu šahte sv. Terezije pognal, in voda je više in više stopala v globokejih jamah; z velikim trudom in z novimi mašinami so vendar vodo zmagali. Leta 1846 se je zopet globoko v jami vžgalo, in 17 ljudi je smert zadela, ki so hiteli v pomoč; vode so zopet mogli v rudnik spustiti, in tako ogenj pogasiti; tisto vunkaj spraviti je bilo zopet dolgo in težko delo.

V sedanjem času se rudarsko delo sploh s posebno umetnostjo ravna; tudi dalje in dalje se išče, kjer je kaj nove rude dobiti. Od leta 1836 je nova Ferdinandova šahta odperta, druge šahte so bolj globoko izkopane, mašine za izjemanje vode so na bolje prenašane. Rovi se dalje terdno podzidujejo, poti po štolnah z železnimi šinami obkladajo. Odbiranje dobre rude se bolj previdno godi, ter izpiranje zavoljo zgube le pri puhani rudi rabi; nove pečnice so od leta 1842 narejene, kjer se ruda v odpertih pečeh žge, in sreberni puh v železnih prostornih cevih odpeljava in hladi. Tudi cinober se bolj umetno in bolj dobro nareja, in za bolj koristno prodajo pripravlja. Živega srebra se današnji čas pridruže 2500 do 3000 centov, in cinobra po 1000 do 1500 centov na leto. Cena tega blaga je poslednje leta zlo visoko prišla, najviše pri živem srebru leta 1844 na

252 gold., in pri cinobru leta 1851 na 260 gold. za cent; zdaj pa je zopet padla, in živo srebro stoji zdaj pri 120 gold., cinober pa pri 125 gold. cent.

Lastna gorska urednija še sedanji čas vodi vse rudarsko delo; gorski svetovavec je prednik vse urednije; uredniki imajo svoje odločene plače in poboljške. Raznih delavcov in rudarjev je krog 700; tudi ti imajo odmerjeno plačo, in za polajšanje dobivajo žito po stanovitni nizki ceni, in bratovska zaloga podpira bolnike in reveže. Tako se ohranjuje rudarsko ljudstvo ne sicer v obilnosti, vendar v zadovoljnosti; in k zaslužkom moštva se pridruži ženstvo z narejanjem čipek ali špic, ki se prodajajo po Slovenskem in Hervaškem.

O stenografii.

Spisal K. Žavčanin.

Stenografija je umetnost tako hitro pisati, kakor kdo govori, ali s pomočjo enostavnih, berzih, lahko zvezljivih in zvozljivih znamenj in priličnih skrajšajev slediti govornika od besede do besede, ali pa svoje lastne misli v najkratkejem času in na najmanjšem prostoru načrtati, in sicer tako, da take načerte vsak v stenografii zvedeni človek brati more. Stenografija, po naše berzopis, hitropis, ali prav za prav tesnopis, se ne imenuje samo zato umetnost, ker uči način z malimi potezi (čertami) na malem prostoru berzo in mnogo napisati, ampak to svoje častno ime nosi posebno zavolj pravilnega skrajševanja, pravilno spletenega načerta glasečega jezikovega izražaja misel, in v obče zavolj organskega svojega sostava. Stenografija je tedaj, ako se sme tako reči, plastična slika glasa, kateri se ali iz gerla, ali s pomočjo ustnice, ali pihajoče, ali dihaajoče, ali sikajoče, ali na kakošen drug način izgovarja. Stenografija je tako rekoč potenciran pravopis. Toliko o razumku stenografije.

Kakor vsaka umetnost svojo zgodovino ima, jo ima tudi stenografija, in kakor zgodovina skoro vsake umetnosti daleč v stare čase sega, in se njeni pravi začetek mnogokrat ne dá več zvediti, tako tudi zgodovina stenografije ne. Da je že starim Egipčanom, Babiloncom in Izraeličanom znana bila, še ni čisto dognano. Pri starih Gerkih pa je že znanstveno obliko imela. V vatikanski knjižnici v Rimu in v narodni v Parizu se še hranijo ostanki starogerške berzopisave.

Kakor nam rimska pisateljca Solin in Plini javljata, je bil neki prepis Iliade tako drobno napisan, da se je mogel celi v orehovi lupini shraniti, in Aelian piše, da je neki gerški bakrorezec celi distihon na gorušično (ženfovo) zerno vrezal. Oboje je bilo gotovo samo po stenografii mogoče.

Največo umetniško doversenost in tako rekoč skoro vsakdanjo porabo zadobila je pa stenografija v javnem rimskem življenju. Kakor Gerki tudi Rimljani niso imeli posebnega imena za stenografijo; zato nahajamo berzopis naznačen s: „per notas scribere“ — „per compendia scribere“ — „signis comprehendere, notis linguam superare“ itd. Škof Izidor Hispalensis piše v početku sedmega stoletja tako-le: „Vulgares notas Ennius primus mille et centum invenit. Notarum usus erat, ut quiquid pro concione vel contentione aut in judiciis diceretur, librarii scriberent complures simul adstantes divisim inter se partibus quot quisque verba et quo ordine exciperet. Romae primus Tullius Tiro, Ciceronis libertus, commentatus est notas, sed tantum praepositionum. Post eum tertius Persannius Philargius et Aquila, libertus Maecenatis alius alias addiderat. Denique Seneca contacto omnium digestoque et aucto opus efficit in V milia“. Slavni Ciceronov oslobodjenik M. T. Tiro je tedaj prvi prenesel in presadil, spodbujen po svojem zaštitniku in podpiratelju, to umetnost iz Grecije v Rim. Tukaj v plodnem vertu javnega življenja se je počela kaj veselo razcvetati in izobraževati. V kratkem času razširila se je čez celo rimsko